

ВПЛИВ РОМАНТИЗМУ НА ПЕДАГОГІЧНІ ПОГЛЯДИ КОСТЯНТИНА УШИНСЬКОГО

Вплив романтизму на українську педагогіку мав визначальне значення у XIX ст., а пізніше – через неоромантичні ідеї – ще й у першій половині XX ст. По-суті, романтизм виступив одним із ключових світоглядних чинників, що визначили характер осмислення освіти, виховання та історії педагогічної думки в Україні [2; 5].

Романтизм утвердив у педагогічній думці такі ідеї: пріоритет духовності та внутрішнього світу людини; національну самобутність освіти; інтерес до історії, традицій і народної культури. У працях українських істориків педагогіки ці ідеї проявлялися у: ідеалізації минулого та пошуку «золотого віку» освіти; підкресленні ролі національного виховання; інтерпретації педагогічних явищ через морально-ціннісні категорії. Безумовно, романтизм вплинув не лише на зміст педагогічних ідей, а й на сам спосіб їх подання – через наратив, насичений емоційністю, символізмом і ціннісними оцінками [2, 42–45].

Вплив романтизму особливо помітний у працях видатного українського педагога і психолога К. Ушинського [1]. Саме романтичний компонент значною мірою визначив гуманістичну спрямованість його педагогічної системи. Однією з ключових ознак романтизму в педагогіці Ушинського є зосередження на внутрішньому світі людини. У праці «Людина як предмет виховання» він наголошував на необхідності всебічного вивчення людини як духовної істоти. Це відповідає романтичному культу особистості, її унікальності та цілісності. К. Ушинський писав, що педагогіка має виховувати людину у віх відношеннях і вивчати її у всіх відношеннях [7, 15]. Як зазначають дослідники (О. Сухомлинська, Н. Дічек), К. Ушинський розглядав дитину як індивідуальність, а не лише об'єкт навчання; підкреслював роль почуттів, волі та моральних якостей; виступав проти механістичного підходу до освіти. Ці положення перегукуються з ідеями європейського романтизму (Й. Песталоцці, Ф. Фребель), де виховання мислилося як розвиток природних сил особистості.

Найвиразнішим проявом романтизму в педагогіці Ушинського є його концепція народності виховання. У статті «Про народність у громадському вихованні» він стверджував, що виховання повинно ґрунтуватися на мові народу, його культурі, історичних традиціях. «Виховання, створене самим народом і засноване на народних началах, має ту виховну силу, якої немає в найкращих системах, заснованих на абстрактних ідеях», – писав педагог [6, 123]. На нашу думку, це безпосередньо пов'язано з романтичним націоналізмом XIX ст., для якого характерні: ідеалізація народного духу; інтерес до фольклору; утвердження національної самобутності. У цьому контексті Ушинський близький до Йоганна Гердера (ідея «народного духу»), українських слов'янських романтиків (М. Костомаров, П. Куліш).

Ще однією рисою романтизму є ідея природовідповідності виховання. К. Ушинський розглядав розвиток дитини як природний процес, що має відбуватися відповідно до її психофізичних особливостей. Ця позиція заперечувала штучність і формалізм освіти, підкреслювала гармонійність розвитку людини, орієнтувала на «природні сили» людини [7, 28]. Такі ідеї мають виразне романтичне підґрунтя і перегукуються з думками Ж.-Ж. Руссо, Й. Песталоцці, Ф. Фребеля.

Ідеї романтизму виявилися і в тому, що К. Ушинський надавав великого значення моральному вихованню, формуванню характеру, волі та духовних цінностей. Його педагогічний ідеал не зводиться до знань і навичок, передбачає формування цілісної, морально зрілої особистості, має чітко виражений гуманістичний і навіть ідеалістичний характер. Відзначимо, що такі думки проявилися в неоромантичну добу (кінець XIX – перша половина XX ст.) і згодом розвинулися в українській педагогіці (зокрема у Г. Ващенко) [3].

Водночас слід зазначити, що педагогіка К. Ушинського не є суто романтичною. Вона поєднувала романтичну увагу до духовності, народності, особистості і, разом з тим, позитивістський підхід до науковості, психологічного обґрунтування освіти. Саме ця синтетизованість стала характерною рисою українського історико-педагогічного мислення [2; 4].

ЛІТЕРАТУРА

1. Васянович Г. Костянтин Ушинський – класик світової педагогіки. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/7560/1/%D0%9A%D0%BE%D1%81%D1%82%D1%8F%D0%BD%D1%82%D0%B8%D0%BD%20%D0%A3%D1%88%D0%B8%D0%BD%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B8%D0%B9.pdf>
2. Галів М. Вплив романтизму на український історико-педагогічний наратив (XIX – початок XX ст.). *Path of Science*. 2017. Vol. 3. No 7. S. 1.1–1.12.
3. Галів М. Педагогічно-характерологічні ідеї Григорія Ващенко і сучасність. *Збірник наукових праць Полтавського державно-педагогічного університету імені В.Г. Короленка. Серія «Педагогічні науки»*. 2008. Вип. 6 (64). С. 194–203.
4. Галів М. Позитивізм як теоретико-методологічне підґрунтя українського історико-педагогічного наративу (друга половина XIX – початок XX ст.). *Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. Серія: Педагогічні науки*. 2015. № 1 (302). С. 15–21.
5. Галів М. Український історико-педагогічний наратив (середина XIX – кінець XX ст.): епістемологічні засади: монографія. Дрогобич: Ред.-вид. відділ Дрогобицького держ. пед. ун-ту імені Івана Франка, 2018. 614 с.
6. Ушинський К. Д. Вибрані педагогічні твори. У 2 т. Київ: Рад. школа, 1983. Т. 1. 488 с.
7. Ушинський К. Д. Вибрані педагогічні твори. У 2-х т. Київ: Рад. школа, 1983. Т. 2. 518 с.